

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

**Методичні рекомендації
до виконання практичних робіт
для здобувачів вищої освіти
освітньої програми Середня освіта (Географія)
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)**

Укладачі
Олександр Лаврик, Ірина Кравцова

Житомир – 2021

УДК 911.2
Ф-78

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (Протокол № 17 від 24.09. 2021 р.)

Рецензенти:

Воловик Володимир, доктор географічних наук, професор кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Чехній Володимир, кандидат географічних наук, старший науковий співробітник, в. о. завідувача відділу ландшафтознавства Інституту географії НАН України.

Гарбар Олександр, доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ф-78 Фізична географія України: методичні рекомендації до виконання практичних робіт для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) / уклад. О. Лаврик, І. Кравцова. – Житомир, 2021. – 30 с.

Викладено рекомендації до підготовки й проведення практичних занять з фізичної географії України. Запропоновано орієнтовний перелік тем рефератів для підготовки до виконання самостійної роботи.

Призначений для здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньою програмою «Середня освіта (Географія)».

УДК 911.2
© Лаврик О., 2021
©Кравцова І.,2021
©Житомирський державний
університет імені Івана Франка

ВСТУП

Освітня компонента «Фізична географія України» – одна з синтетичних дисциплін, які вивчаються здобувачами вищої освіти за освітньою програмою Середня освіта (Географія) на першому (бакалаврському) рівні. Її інтегральний характер зумовлений пов'язаним використанням наукових основ загального землезнавства, картографії, геології з основами геоморфології, географії ґрунтів з основами ґрунтознавства, фізичної географії материків та океанів тощо.

Об'єктом вивчення «Фізичної географії України» є природно-територіальні комплекси регіонального та локального рівнів. Предметом її вивчення є закономірності їх розміщення, чинники просторово-часової диференціації та формування, особливості розвитку, у тому числі в умовах посиленого антропогенного навантаження.

Мета вивчення освітньої компоненти: аналіз компонентної структури навколишнього природного середовища України, розгляд основних сучасних теоретико-методологічних положень фізико-географічного аналізу території, засвоєння теоретичних і практичних питань комплексного регіонального фізико-географічного аналізу, з'ясування загальних закономірностей природних умов території України; формування професійної компетентності і наукового світогляду майбутніх географів; їх здатності досліджувати особливості України, використовуючи знання і практичні навички в галузі географії та на межі предметних галузей; формування спеціальних (фахових) компетентностей з географії України.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- здійснити аналіз компонентної структури природного навколишнього середовища України;
- розглянути основні сучасні теоретико-методологічні положення фізико-географічного аналізу території, засвоїти теоретичні і практичні питання комплексного фізико-географічного аналізу території України;
- виявити регіональні особливості природних умов України;
- провести аналіз екологічних питань стану довкілля;
- виявити та проаналізувати структури природоохоронного фонду та раціональне використання їх.
- показати можливість застосовувати отримані знання та навички у вирішенні глобальних проблем сучасної цивілізації;
- формування у студентів навичок до наукових досліджень

Здобувачі вищої освіти виконують практичні роботи на аркушах формату А-4. Кожна практична робота повинна мати титульну сторінку (додаток А). У звіті до практичної роботи студент вказує номер завдання і виконує його, користуючись методичними рекомендаціями. Після опрацювання завдань необхідно зробити відповідний висновок. Звіт здають викладачу, який оцінює роботу та проставляє на ньому свій підпис. Виконані роботи здобувачі вищої освіти групують у папку-швидкозшивач і показують викладачеві перед іспитом (заліком).

ПРАКТИЧНА РОБОТА №1

Тема. Фізико-географічне положення і кордони України

Мета: розглянути особливості просторового розташування України; схарактеризувати вплив фізико-географічного положення на диференціацію природних умов та ресурсів держави; дати порівняльну характеристику природи кордонів України.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірювальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Складіть кругові діаграми за даними таблиці 1, які відображають співвідношення площі і населення України з країнами Європи та Америки.

Таблиця 1

Порівняльні характеристики площі та населення країн Європи та Америки

№ з/п	Назва держави	Площа (тис. км ²)	Населення (млн, осіб)
1	Україна	603,70	49,70
2	Білорусь	207,00	10,30
3	Велика Британія	244,10	58,70
4	Іспанія	505,00	39,60
5	Німеччина	356,70	82,20
6	Польща	312,70	38,70
7	Росія	17075,00	147,00
8	США	9529,10	272,00
9	Канада	9970,60	30,90

2. Нанесіть на контурну карту крайні точки України, географічний і геометричний центри. Підпишіть країни, з якими межує держава, та моря, водами яких омивається.

3. Виміряйте протяжність території України із заходу на схід по 50⁰ паралелі та з півночі на південь по 34⁰ меридіану у градусах і кілометрах (довжина 1⁰ на 50⁰ широти становить 71,7 км, а довжина 1⁰ по меридіану – 111,2 км); по прямій між крайніми точками північ – південь, захід – схід за масштабом карти.

4. Визначте географічні координати міста Коростень Житомирської області.

5. Визначте назву географічного об'єкта з такими координатами: 51⁰ пн.ш., 31⁰ сх.д.

6. Визначте:

- у яких годинникових поясах розташована територія України;
- розрахуйте висоту Сонця опівдні у дні рівнодення та сонцестояння над крайніми точками України та містом Житомир (Видимий рух Сонця проходить по екліптиці – великому колу небесної сфери, яка

нахилена до небесного екватора під кутом $23^{\circ}27'$. У дні весняного (γ) і осіннього (Ω) рівнодення Сонце переходить з однієї півкулі в іншу і екліптика перетинається з небесним екватором. Схилення Сонця змінюється упродовж року від $+23^{\circ}27'$ у день літнього сонцестояння до $-23^{\circ}27'$ у день зимового сонцестояння. У дні весняного і осіннього рівнодення $\delta = 0^{\circ}$. Полуденну висоту Сонця (h) – верхню кульмінацію світила, коли воно проходить через меридіан цього пункту, можна визначити за формулою: $h = 90^{\circ} - \varphi \pm \delta$, де φ – широта місцевості; δ – схилення Сонця)

- обрахуйте різницю в місцевому часі між крайніми точками України – східною і західною (При визначенні часу варто пам'ятати, що розрахунки здійснюють в однакових вимірах – градусах чи годинах, користуючись такими даними: $1^{\circ} = 4$ хв.; $1' = 4$ с; $1'' = 1/15$ с; 1 год. = 15° ; 1 хв. = $15'$; 1 с = $15''$)

7. Охарактеризуйте природні умови кордонів України, використовуючи атлас природних умов і природних ресурсів України.

Контрольні запитання

1. Що таке фізико-географічне положення території?
2. Охарактеризуйте особливості фізико-географічного положення України.
3. Назвіть основні особливості географічного положення України. Яке значення для неї мають морські кордони?
4. У чому відмінність між географічним і геометричним центром України?
5. Чи проходять державні кордони України у межах природних об'єктів?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №2

Тема. Історія географічних досліджень України

Мета: розглянути історію розвитку географічних досліджень в Україні та внесок українських науковців у світову географію.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірювальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Використовуючи основну літературу та додаткові інтернет-джерела, схарактеризуйте основні етапи та періоди географічних досліджень в Україні. Заповніть даними таблицю.

Таблиця 1

Характеристика основних етапів географічних досліджень в Україні

Назва етапу та періоду	Роки	Основні досягнення
Етап початкового пізнання природи	40-35 тис. р. назад – IV ст. до н.е.	
Описовий етап природи	V ст. до н.е. – сер. VIII ст.	

Античний період	V ст. до н.е. – сер. 1 тис. н.е.	
Літописний період	Кінець 1 тис. н.е. – XII ст.	
Період відновлення від «монголо-татарської навали»	XII ст. – сер. VIII ст.	
Етап наукових пошуків	Кінець VIII ст. – початок XXI ст.	
Період галузевих досліджень	Кінець VIII ст. – поч. XX ст.	
Період комплексних досліджень природи	1920-ті рр. – поч. 1950-х рр.	
Новий період досліджень природи	Сер. 1950-х рр. – поч. 1990-х рр.	
Сучасний період досліджень природи	1991 р. – початок XXI ст.	

2. Використовуючи додаткові інтернет-джерела, нанесіть на контурну мапу маршрут подорожі Геродота Скіфією. Позначте на карті такі географічні об'єкти, як Борисфен, Істр, Гіпаніс, Тірас, Гіпакіріс, Танаїс, Гілея, Ольвія, Тіра, Херсонес, Пантікапей.

3. Використовуючи основну літературу та додаткові інтернет-джерела, опишіть внесок українських науковців у розвиток географії. Заповніть даними таблицю.

Таблиця 2

Роль окремих науковців
у розвитку географічних досліджень в Україні

№ з/п	Прізвище та ініціали науковця	Роки життя	Внесок у науку
1.	Геродот		
2.	Абу-Гамід		
3.	Гійом Левассер де Боплан		
4.	П. П. Чубинський		
5.	Ю. Ф. Лисянський		
6.	Є. П. Ковалевський		
7.	М. М. Миклухо-Маклай		
8.	В. Г. Григорович-Барський		
9.	М. М. Пржевальський		
10.	С. Л. Рудницький		
11.	П. А. Тутковський		
12.	В. М. Кубійович		
13.	В. І. Вернадський		
14.	Б. І. Срезневський		
15.	Г. М. Висоцький		
16.	В. Г. Бондарчук		

17.	П. С. Погребняк		
18.	К. Г. Воблий		
19.	О. М. Маринич		
20.	Ф. Д. Заставний		
21.	Я. І. Жупанський		
22.	Л. Г. Руденко		
23.	О. Г. Топчієв		
24.	М. Д. Пістун		
25.	О. І. Шаблій		
26.	П. Г. Шищенко		
27.	В. М. Пащенко		
28.	Я. Б. Олійник		
29.	В. М. Петлін		
30.	Г. І. Денисик		

Контрольні запитання

1. Схарактеризуйте етап початкового пізнання природи України.
2. Схарактеризуйте описовий етап природи України.
3. Схарактеризуйте етап наукових пошуків.
4. Яких українських географів ви знаєте? Яка їхня роль у пізнанні природи України або планети?
5. Які зарубіжні географи досліджували територію України?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №3

Тема. Тектонічна та геологічна будова України

Мета: проаналізувати і зрозуміти залежність між тектонічною структурою та геологічною будовою України

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірювальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Користуючись фізико-географічним атласом, на контурну мапу України нанесіть основні тектонічні структури, розфарбуйте їх відповідними кольорами.

2. Користуючись фізико-географічним атласом і основною літературою, схарактеризуйте залежність між залежність між тектонічною структурою та геологічною будовою України. Заповніть даними таблицю.

Таблиця 1

Залежність між тектонічною структурою та геологічною будовою України

Назва тектонічної структури	Основні гірські породи	Вік гірських порід

3. Побудуйте геологічний розріз по лініям: Ужгород – Київ;

Контрольні запитанням

1. У межах яких основних тектонічних структур розташована Україна?
2. Схарактеризуйте платформенну будову України.
3. Скіфська епігерцинська плита, її будова.
4. Кримсько-Карпатський альпійський рухливий складчастий пояс.
5. Схарактеризуйте поширення на території України найдавніших гірських порід.
6. Сучасні (четвертинні) відклади.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №4

Тема. Історія геологічного розвитку та корисні копалини України

Мета: проаналізувати особливості геологічної будови України та основні етапи геологічної історії формування території; вивчити просторове розташування родовищ корисних копалин, показати їх взаємозв'язок з геологічною та тектонічною будовою України.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Проаналізуйте основні закономірності залягання та поширення корисних копалин на території України. За тектонічною картою визначте, до яких тектонічних структур вони приурочені. Результати аналізу оформіть у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Корисні копалини України і їх зв'язок з тектонічною будовою

Тектонічна структура	Корисні копалини (родовища)

3. Нанесіть на контурну карту межі Окського (520 – 400 тис. років тому) та Дніпровського (290 – 240 тис. років тому) зледеніння.

4. На контурну карту нанесіть основні родовища (басейни та області) корисних копалин України.

Паливні корисні копалини – Львівсько-Волинський кам'яновугільний басейн, Донецький кам'яновугільний басейн, Дніпровський буровугільний басейн (Павлівське, Орхівське, Семенівсько-Олександрійське, Морозівське, Бандурівське, Миронівське, Ноолександрівське, Верхньодніпровське, Козацьке); Бовтинське родовище горючих сланців; Турське, Поліське, Замглайське, Остер, Єзуцьке, Озерянське, Бучмани, Кремінне, Морочне, Велике болото торфові родовища; Карпатська нафтогазоносна область (Старосамбірське, Долинське, Бориславське нафтові родовища; Залужанське, Гринівське, Косівське, Солотвинське газові родовища;

Битків-Бабчинське, Надвірнянське нафто-газоносні родовища); Дніпровсько-Донецька нафтогазоносна область (Синівське, Бугреватівське, Коліївське, Решетняківське нафтові родовища; Карлівське, Єфремівське, Боготойське, Перещепинське, Шебелинське, Руденківське, Новоселівське, Абазівське, Семенцівське, Клинсько-Краснознамянівське газові родовища; Талалаївське, Анастасівське, Леляківське, Гнідинцівське, Яблунівське, Глинські-Розбишівське, Тимофіївське, Качанівське, Рибальське нафто-газоносна родовища); Причорноморська нафтогазоносна область (Східносаратське нафтове родовища; Голіцинське, Штормове, Глібовське, Задорненське, Джанкойське, Стрільківське, Фонтанівське газові родовища).

Рудні корисні копалини – Криворізький залізорудний басейн, Кременчуцький залізорудний басейн, Керченський залізорудний басейн; Білозерське, Куксунгурське, Маріупольське, Гуляйполівське залізорудні родовища; Нікопольський марганцеворудний басейн, Великотокмацьке родовище марганцевих руд; родовища титанових руд – Іранське, Самот канське; родовища нікелевих і кобальтових руд – Сухохутірське, Девладівське, Капітанівське; родовище алюмінієвих руд – Брегівське, Смілянське, Високопільське; Брегівське родовище свинцевих та цинкових руд; Микитівське родовище ртутних руд; родовища золота – Мужієвське, саулякське, Майське, Клинцівське, Юріївське, Широка Балка.

Неметалічні корисні копалини – графіт – Буртинське, Троїцьке, Заваллівське, Петровське; цеоліти – Сокирницьке; бентоніт – Черкаське; апатити – Стремгородське, Новополтавське; фосфорити – Жванське, Осиківське, Ізюмське, Кролевецьке; сірка – Немирівське, Язівське; камяна сіль – Сиваське, Артемівське, Словянське, Роменське, Солотвинське; кварцит – Овруцьке; польовий шпат – Балка Великого Табору, Більчаківське, Гірне; бурштин – Клесівське; топаз, берил, кварц – Волинське; мармуровий онікс – Калюси; мінеральні підземні води – Моршинське, Синяцьке, Збручанське, Хмільницьке, Євпаторійське, Миргородське; термальні води – Сани, Василівське; вапняк – Максимівське, Лисогірське, Гуменецьке, Єлизаветівське, Гаванське, Бахчисарайське, Сокирянське; крейда – Здолбунівське, Новгород-Сіверське; граніт, габро, лабрадорит – Ясногірське, Жежелівське, Тиврівське, Головинське, Богуславське, Ємельянівське, Сліпчицьке, Корнинське, Коростишівське.

Контрольні запитання

1. Чим зумовлене поширення різновікових геологічних порід на території України?
2. Визначте, в якій послідовності змінювалися палеогеографічні умови на території сучасної України?
3. Охарактеризуйте забезпеченість України корисними копалинами? Чим зумовлена їхня різноманітність?
4. До яких основних груп належать корисні копалини і в чому виявляються головні закономірності їхнього залягання.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №5

Тема. Геоморфологічна будова України

Мета: з'ясувати просторове розміщення основних орографічних елементів України; проаналізувати особливості її геоморфологічної будови.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. На контурну карту нанесіть основні орографічні елементи території України.

2. Співставте схему тектонічного районування з фізичною картою України і з'ясуйте, до яких тектонічних структур приурочені височини, низовини та гори України. Отримані результати представте у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Взаємозв'язок тектонічних структур з основними формами рельєфу

Назва тектонічної структури	Географічне положення у межах України	Форми рельєфу

3. На основі літературних джерел та картографічного матеріалу у контурних картах нанесіть межі геоморфологічних країн, областей та районів України.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте основні особливості рельєфу України.
2. Як співвідносяться рельєф і тектонічні структури країни?
3. Чим зумовлено простягання височин, низовин рівнинної України, гірських пасом Карпат і Криму?
4. Охарактеризуйте основні скульптурні генетичні типи рельєфу.
5. Дайте порівняльну характеристику геоморфологічних рівнів платформенної частини України.
6. Які ознаки покладено в основу геоморфологічного районування України?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №6

Тема. Кліматичні умови та ресурси України

Мета: ознайомитися із особливостями кліматичного положення України; проаналізувати основні кліматоутворюючі чинники, розподіл кліматичних показників, сезонність погодних умов та території України; дослідити кліматичні ресурси нашої країни; виявити зміни континентальності клімату; розглянути схему кліматичного районування України.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Використовуючи карти атласу природних умов і природних ресурсів України, скласти картосхему кліматичного положення України. На ній зобразити: кольором – середню річну кількість опадів; лініями – середні температури липня і січня; цифрами – максимальні і мінімальні значення температури; стрілками – головні напрями руху повітряних мас; літерами – області високого і низького тиску.

2. На контурну карту нанесіть метеостанції України, виявіть регіони максимальної концентрації.

Чернігівська область: Семенівка, Ніжин, Ваганічі, Чернігів;
Сумська область: Глухів, Конотоп, Лебедин; **Волинська область:** Світязь, Ковель, Володимир-Волинський; **Рівненська область:** Сарни, Рівне; **Житомирська область:** Коростень, Новоград-Волинський, Житомир; **Київська область:** Київ; **Львівська область:** Рава-Руська, Дрогобич, Турка, Славське; **Хмельницька область:** Шепетівка, Волочиськ, Кам'янець-Подільський; **Полтавська область:** Лубни, Полтава; **Харківська область:** Харків, Лозова; **Тернопільська область:** Тернопіль, Бережани; **Черкаська область:** Золотоноша, Умань; **Луганська область:** Біловодська, Лисичанськ, Луганськ; **Вінницька область:** Козятин, Вінниця, Могилів-Подільський, Крижопіль; **Івано-Франківська область:** Долина, Івано-Франківськ, Коломия; **Кіровоградська область:** Знам'янка, Кропивницький, Бобринець; **Дніпропетровська область:** Дніпро, Синельникове, Нікополь; **Донецька область:** Бахмут, Амвросіївка, Волноваха, Маріуполь; **Закарпатська область:** Нижній Студений, Руська Мокра, Берегове, Хуст; **Чернівецька область:** Селятин; **Одеська область:** Роздільна, Одеса, Ізмаїл; **Запорізька область:** Запоріжжя; **Миколаївська область:** Вознесенськ, Миколаїв; **Херсонська область:** Херсон, Асканія Нова, Генічеськ, Скадовськ; **АР Крим:** Мисове, Керч, Євпаторія, Феодосія, Сімферополь, Карабі-Яйла, Ай-Петрі.

3. Опишіть вітровий режим у грудні в нижче представлених пунктах України за даними спостережень. Побудуйте рози вітрів.

Таблиця 1

Середня місячна повторюваність вітру різних напрямів у грудні (число випадків) і штилів

Станція	ПН	ПНПН	ПНС	СПНС	С	СПДС	ПДС	ПДПД	ПД	ПДПДЗ	ПДЗ	ЗПДЗ	З	ЗПНЗ	ПНЗ	ПНПНЗ	Штиль
Львів	3	0	1	2	1	3	13	0	4	2	13	23	26	8	2	0	12
Ужгород	7	2	1	3	7	14	32	12	8	1	1	2	2	2	2	4	22
Чернігів	2	1	1	0	0	0	0	5	11	12	18	13	19	12	4	1	5
Київ	2	2	0	1	0	1	3	7	4	10	10	18	18	15	7	4	10
Черкаси	0	0	0	0	1	1	2	4	14	16	12	12	15	14	7	6	6
Одеса	2	6	3	2	1	10	2	1	2	3	6	6	14	19	14	9	0
Херсон	10	1	2	2	5	9	5	4	4	5	14	11	11	7	7	3	3

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте головні чинники формування клімату України.
2. Які простежуються закономірності в розподілі сум позитивних температур; сум опадів; коефіцієнта зволоження на території України?
3. Які повітряні маси і з якою повторюваністю циркулюють над територією України?
4. Як виражена сезонність погодних умов України?
5. Охарактеризуйте кліматичне районування України.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №7

Тема. Внутрішні води та водні ресурси України

Мета: вивчити закономірності поширення внутрішніх і підземних вод України; проаналізувати схему гідрологічного районування України; охарактеризувати розподіл елементів водного балансу та водних ресурсів країни.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірювальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. На контурну карту нанесіть основні елементи гідрографічної сітки України: річки, озера, лимани, водосховища.
2. Складіть гідрологічну характеристику озер та лиманів за басейнами морів і річок. Заповніть даними таблицю.

Таблиця 1

Гідрологічна характеристика озер України

Басейн річки (моря)	Назва озера, лиману	Площа	Глибина		Об'єм	Примітки
			Середня	Максимальна		

3. На контурну карту нанесіть схему гідрологічного районування України.

4. Визначте падіння річки, середній нахил, коефіцієнти звивистості наступних об'єктів: р. Дністер, р. Південний Буг, р. Сіверський Донець, р. Псел, р. Ворскла, р. Інгулець.

Коефіцієнт звивистості річки $K_{зв}$ визначають за формулою: $K_{зв} = L_1/AB$, де L_1 – довжина річки, виміряна на карті, км; AB – довжина прямої, яка сполучає початок і кінець річки, за масштабом карти.

Падіння річки – це перевищення позначок витoku і гирла в метрах ($H_v - H_g$), середній похил – це відношення падіння до довжини річки, тобто $I = H_v - H_g / L$, м/км.

Контрольні запитання

1. Чим зумовлені загальні гідрологічні риси території й акваторії України?

2. У чому виявляється зв'язок гідрографічної мережі з тектонічною будовою та кліматичними умовами території?
3. З яких елементів складаються водний баланс і водні ресурси України?
4. Чому розподіл елементів водного балансу і водних ресурсів на території України є мінливим?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №8

Тема. Природні комплекси морів, які омивають територію України

Мета: вивчити основні фізико-географічні особливості Чорного та Азовського морів

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірювальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Користуючись фізико-географічним атласом, нанесіть на контурну мапу України основні елементи берегової лінії Чорного і Азовського морів (додаток Б).

2. Користуючись фізико-географічним атласом та літературою, заповніть даними таблицю.

Таблиця 1

Порівняльна фізико-географічна характеристика
Чорного і Азовського морів

№ з/п	Характеристика	Чорне море	Азовське море
1	Характеристики улоговин морів (площа, протяжність, глибина, об'єм води), розчленованість берегової лінії		
2	Кліматичні особливості (кількість опадів, температура повітря та температура води, льодові явища)		
3	Особливості циркуляції вод (хвилювання, течії, згінно-нагінні явища)		
4	Гідрохімічний режим (солоність, хімічний склад вод) та властивості водних мас		
5	Мінеральні та біологічні ресурси		

3. Користуючись фізико-географічним атласом, нанесіть на контурну мапу родовища корисних копалин на узбережжі Чорного і Азовського морів

Контрольні запитання

1. Особливості фізико-географічного положення Чорного і Азовського морів.
2. Природні ресурси Чорного моря.
3. Природні ресурси Азовського моря.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №9

Тема. Ґрунтовий покрив України

Мета: вивчити основні закономірності поширення ґрунтового покриву у межах України.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірювальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Використовуючи основну літературу і додаткові інтернет-джерела, схарактеризуйте ґрунти України. Результати оформіть у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Характеристика ґрунтів України

Тип ґрунту	Кліматичні особливості	Тип рослинності, природна зона	Вміст гумусу, %	Потужність гумусового горизонту, см	Материнська порода	Заходи меліорації
Дерново-підзолисті		<i>Бори, субори; зона мішаних хвойно-широколистих лісів</i>	<i>0,7 – 2,0</i>	<i>18 – 24</i>	<i>Піски, супіски</i>	<i>Осушення, вапнування</i>
Світло-, темно-сірі лісові						
Чорноземи опідзолені						
Чорноземи типові						
Чорноземи звичайні						
Чорноземи південні						
Каштанові, темно-каштанові ґрунти						
Буроземи						
Коричневі ґрунти						

2. Користуючись фізико-географічним атласом, нанесіть на контурну карту України зональні типи ґрунтів.

3. Використовуючи додаткові інтернет-джерела, нанесіть на контурну карту ґрунти регіону, де ви мешкаєте (наприклад, Житомирської області – додаток В).

Контрольні запитання

1. Історія досліджень ґрунтового покриву України. Внесок В.В. Докучаєва у розвиток географії ґрунтів.
2. Дайте загальну характеристику ґрунтового покриву України.
3. Назвіть основні природні типи ґрунтів України та райони їх поширення.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №10

Тема. Рослинний і тваринний світ України

Мета: вивчити основні закономірності поширення рослинного покриву та тваринного світу у межах України.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Користуючись фізико-географічним атласом, нанесіть на контурну карту України схему геоботанічного районування України.
2. Користуючись фізико-географічним атласом, нанесіть на контурну карту України схему зоогеографічного районування та зробіть її аналіз за планом: назва типологічних одиниць; види, характерні для зоогеографічних округів.
3. Користуючись фізико-географічним атласом, заповніть даними таблицю.

Таблиця 1

Поширення типових рослин і тварин на території України

Назва природної зони або країни	Типові рослини	Типові тварини

Контрольні запитання

1. Дайте загальну характеристику рослинного покриву України.
2. Проаналізуйте взаємозв'язок між рослинністю і ґрунтовим покривом України.
3. Назвіть основні природні типи рослинності України та райони їх поширення.
4. Назвіть типи лісів, степів, лук, боліт. Які умови сприяли їх формуванню? Райони поширення.
5. Дайте загальну характеристику тваринного світу України.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №11

Тема. Аналіз геоекологічної ситуації в Україні

Мета: ознайомитися з впливом господарської діяльності на природні умови та природні ресурси України; проаналізувати геоекологічну ситуацію в країні.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Використовуючи літературні джерела та картографічні матеріали, складіть картосхему геоекологічної ситуації в Україні.

2. Використовуючи літературні джерела та картографічні матеріали, охарактеризуйте основні чинники забруднення акваторій Чорного і Азовського морів.

3. Використовуючи додаткові літературні та інтернет-джерела, нанесіть на контурну мапу стан забрудненості природного середовища регіону, де ви мешкаєте (наприклад, Житомирської області).

Контрольні запитання

1. Якими факторами обумовлена геоекологічна ситуація в Україні?
2. Чому територію України відносять до регіонів екологічної кризи?
3. Як змінювалися природні умови України за історичний час?
4. Охарактеризуйте рівень забруднення атмосферного повітря і ґрунтів.
5. Яким є екологічний стан поверхневих вод України?
6. Як вплинула на довкілля катастрофа на Чорнобильській АЕС?
7. Які виділяють зони за показниками радіоактивного забруднення?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №12

Тема. Природоохоронні території України

Мета: проаналізувати природно-заповідний фонд України, визначити соціальну, економічну, екологічну роль природоохоронних територій, їх класифікаційні одиниці.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірювальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. На контурну карту нанесіть об'єкти природно-заповідного фонду України (біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки).

2. Використовуючи додаткові літературні та інтернет-джерела, нанесіть на контурну мапу схему екологічної мережі України.

3. Використовуючи додаткові літературні та інтернет-джерела, нанесіть на контурну мапу об'єкти природно-заповідного фонду і екологічної регіону, де ви мешкаєте (наприклад, Житомирської області – додаток Г).

Контрольні запитання

1. Якими законодавчими актами регулюється охорона навколишнього середовища в Україні?
2. Охарактеризуйте категорії природно-заповідного фонду України.
3. Як розрізняються за своїми функціями природні заповідники, біосферні заповідники та національні природні парки?
4. Оцініть рівень заповідності території України.
5. Розкрийте мету створення екологічної мережі в Україні.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №13

Тема. Природні комплекси і фізико-географічне районування території України

Мета: засвоїти принципи фізико-географічного районування України, вивчити поділ її території на фізико-географічні зони (підзони), краї та області.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Користуючись даними на рис. 1, замалюйте систему фізико-географічного районування

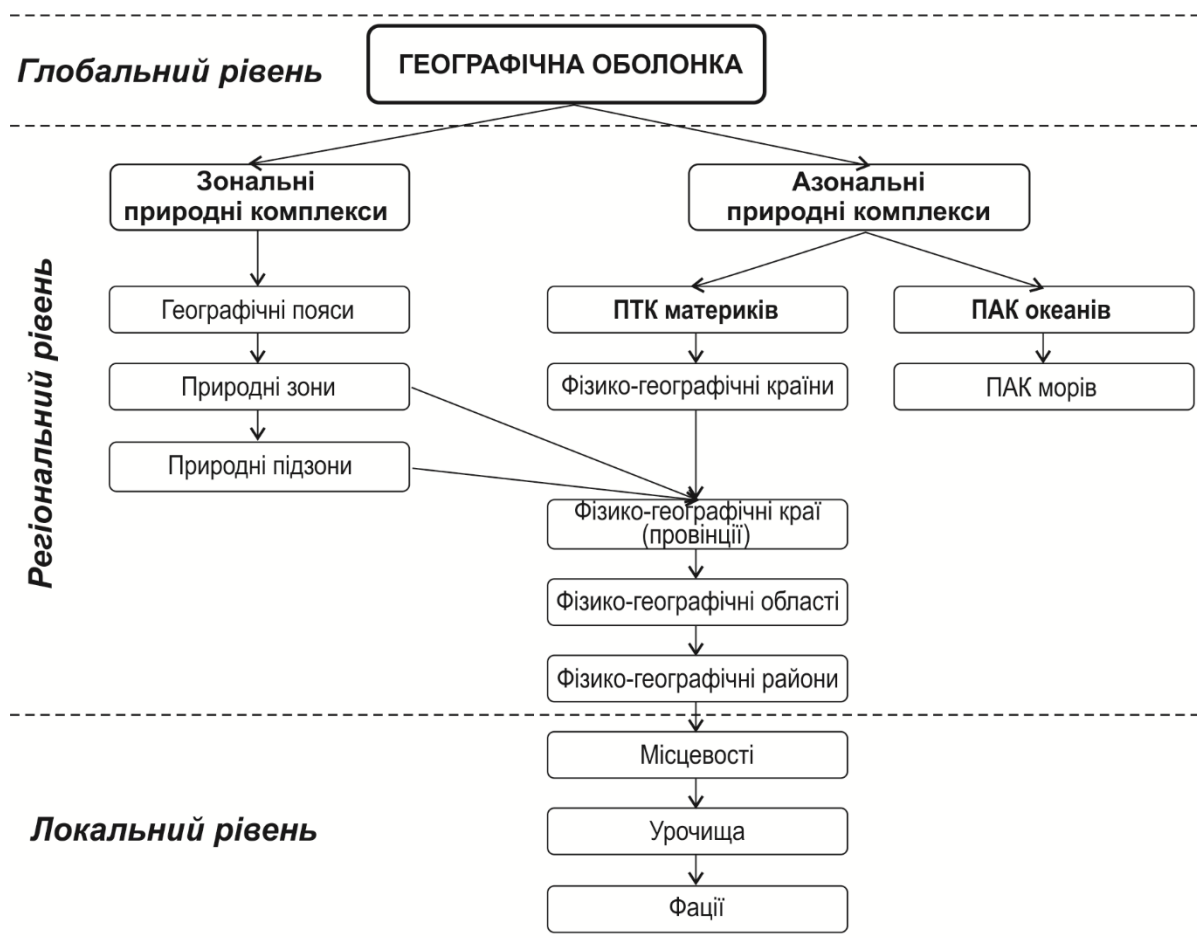

Рис. 1. Система фізико-географічного районування

2. Користуючись фізико-географічним атласом, на контурну мапу України нанесіть межі фізико-географічних країн, зон, підзон, країв, областей. Позначте основні населені пункти, через які проходять межі природних зон.

3. Побудуйте фізико-географічні профілі з урахуванням таких чинників:

- геологічна і геоморфологічна будова;
- тектоніка (приналежність певної території до певного масиву, блоку,

- щита тощо);
- кліматичний чинник (середня температура повітря в січні, у липні, опади);
- підземний і поверхневий стік;
- ґрунтовий покрив;
- рослинність і тваринний світ;
- ландшафти.

Фізико-географічні профілі України будувати по лініях:

1. Чоп – с. Ясна Зоря;
2. с. Грем'яч – Севастополь.

Контрольні запитання

1. За якими принципами виокремлюються одиниці фізико-географічного районування?
2. Що таке зональні і азональні одиниці фізико-географічного районування?
3. Для чого потрібне фізико-географічне районування?
4. Які одиниці фізико-географічного районування виокремлюються на території України?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №14

Тема. Зона мішаних лісів в межах України

Мета: навчитися давати загальну фізико-географічну характеристику зони мішаних хвойно-широколистих лісів України; виявити і виділити історично сформовані та об'єктивно існуючі природно-територіальні комплекси; визначити їхні якісні і кількісні складові; дослідити особливості взаємодії компонентів природи та відобразити територіальне поширення природних комплексів (ландшафтів).

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірювальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Охарактеризуйте фізико-географічне положення зони мішаних хвойно-широколистих лісів України
2. Побудуйте фізико-географічні профілі зони мішаних хвойно-широколистих лісів України по лініях:
 1. Сарни – Прип'ять;
 2. Коростишів – Чернігів;
 3. Камінь-Каширський – Овруч.
3. Нанесіть на контурну карту межі зони мішаних хвойно-широколистих лісів України, провінції, областей, виділивши їх штриховою або кольором.

Контрольні запитання

1. З'ясуйте сутність типології і класифікації ландшафтів України.
2. Як реалізується ландшафтно-генетичний принцип у фізико-географічному районуванні?

3. У чому виявляються характерні риси ландшафтної структури зони мішаних хвойно-широколистих лісів?
4. Як вплинули на ландшафтну структуру зони події антропогену?
5. Проаналізуйте зміни ландшафтів зони під впливом господарської діяльності людини.
6. Проаналізуйте взаємозв'язки між компонентами природних умов зони мішаних хвойно-широколистих лісів України.
7. Обґрунтуйте південну межу зони мішаних хвойно-широколистих лісів України.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №15

Тема. Зона широколистих лісів в межах України

Мета: навчитися давати загальну фізико-географічну характеристику зони широколистих лісів України; виявити і виділити історично сформовані та об'єктивно існуючі природно-територіальні комплекси; визначити їхні якісні і кількісні складові; дослідити особливості взаємодії компонентів природи та відобразити територіальне поширення природних комплексів (ландшафтів).

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Скласти фізико-географічну характеристику положення зони широколистих лісів України
2. Побудуйте фізико-географічні профілі зони широколистих лісів України по лініях:
 1. Луцьк – Львів;
 2. Рівне – Хмельницький;
 3. Львів – Хмельницький.
3. Нанесіть на контурну карту межі зони широколистих лісів України, провінції, областей, виділивши їх штриховою або кольором.

Контрольні запитання

1. Обґрунтуйте межі зони широколистих лісів України.
2. За якими показниками природних умов виділяється зона широколистих лісів в Україні?
3. У чому виявляється вплив господарської діяльності людини на ландшафти зони широколистих лісів?
4. Проаналізуйте характерні риси її ландшафтної структури.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №16

Тема. Характеристика природи Лісостепової зони України

Мета: навчитися давати загальну фізико-географічну характеристику лісостепової зони України; виявити і виділити історично сформовані та об'єктивно існуючі природно-територіальні комплекси; визначити їхні якісні і кількісні складові; дослідити особливості взаємодії

компонентів природи та відобразити територіальне поширення природних комплексів (ландшафтів).

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Складіть фізико-географічну характеристику положення лісостепової зони України

2. Побудуйте фізико-географічні профілі лісостепової зони України по лініях:

1. Вінниця – Черкаси – Полтава;

2. Харків – Полтава – Черкаси;

3. Вінниця – Канів – Суми.

3. Нанесіть на контурну карту межі лісостепової зони України, провінцій, областей, виділивши їх штриховою або кольором.

Контрольні запитання

1. Обґрунтуйте межі Лісостепу України.

2. Проаналізуйте взаємозв'язки між компонентами природних умов лісостепової зони України.

3. У чому виявляються характерні риси ландшафтної структури Лісостепу України?

4. Проаналізуйте зміни ландшафтів лісостепової зони під впливом господарської діяльності людини.

5. Чому лісостепова зона на заході України заходить значно далі на південь (до 48⁰ пн.ш.), а на сході – на північ (50⁰ пн.ш.)?

6. Порівняйте кліматичні умови зони мішаних хвойно-широколистих лісів і Лісостепу. Які кліматоутворюючі чинники є вирішальними у формуванні цих природних зон?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №17

Тема. Степова зона України

Мета: навчитися давати загальну фізико-географічну характеристику степової зони України; виявити і виділити історично сформовані та об'єктивно існуючі природно-територіальні комплекси; визначити їхні якісні і кількісні складові; дослідити особливості взаємодії компонентів природи та відобразити територіальне поширення природних комплексів (ландшафтів).

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Складіть фізико-географічну характеристику положення степової зони України.

2. Побудуйте фізико-географічні профілі степової зони України побудувати по лініях:

1. Запоріжжя – Горлівка;
2. Одеса – Запоріжжя;
3. Кривий Ріг – Донецьк;
4. Маріуполь – Луганськ.

3. Нанесіть на контурну карту межі степової зони України, її провінцій, областей, виділивши їх штриховою або кольором.

Контрольні запитання

1. Обґрунтуйте межі степової зони України.
2. Проаналізуйте просторові степові ландшафтні структури та критерії їх виділення.
3. Проаналізуйте взаємозв'язки між компонентами природних умов степової зони України.
4. Обґрунтуйте поділ степової зони на регіональні ландшафтні структури нижчих рангів: підзони, краї, області.
5. Які зміни відбулися в степових ландшафтах під впливом господарської діяльності людини?
6. Як змінюється видовий склад рослинності з півночі на південь степової зони України?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №18

Тема. Українські Карпати

Мета: навчитися давати загальну фізико-географічну характеристику Карпатського гірського краю. Ознайомити зі схемою фізико-географічного районування.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Користуючись фізико-географічним атласом, на контурну мапу нанесіть основні орографічні та гідрологічні об'єкти Українських Карпат.

2. Побудуйте фізико-географічний профіль по лінії Ужгород – Івано-Франківськ.

3. Нанесіть на контурну карту межі Карпатсько-Українського гірсько-лісового краю, його областей, виділивши штриховкою.

Контрольні запитання

1. Обґрунтуйте межі Карпатсько-Українського гірсько-лісового краю.
2. Які характерні риси клімату ландшафтного краю Українських Карпат?
3. Охарактеризуйте головні риси вертикальної ландшафтної поясності Українських Карпат.
4. Обґрунтуйте поділ Карпатсько-Українського гірсько-лісового краю на фізико-географічні області.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №19

Тема. Кримські гори

Мета: навчитися давати загальну фізико-географічну характеристику Кримських гір. Ознайомити зі схемою фізико-географічного районування.

Матеріали та обладнання: фізична мапа України, фізико-географічні атласи, контурні мапи, вимірвальна лінійка, кольорові олівці, ручка.

Завдання

1. Користуючись фізико-географічним атласом, на контурну мапу нанесіть основні орографічні та гідрологічні об'єкти Кримських гір.

2. Побудуйте фізико-географічний профіль по лінії Ялта – Сімферополь.

3. Нанесіть на контурну карту межі Кримського гірсько-лісового краю, його областей, виділивши штриховкою.

4. Порівняйте природні умови двох будь-яких фізико-географічних областей, на які поділяється Карпатсько-Український гірсько-лісовий край і Кримський гірсько-лісовий край, вказавши місцезосташування області, особливості рельєфу, середні температури січня і липня, середньорічну кількість опадів, ґрунти, характерних представників рослинності та тваринного світу. Результати оформіть у вигляді таблиці.

Контрольні запитання

1. Обґрунтуйте межі Кримського гірсько-лісового ландшафтного краю.

2. Проаналізуйте вплив природних факторів на формування регіональних ландшафтних структур Кримських гір.

3. Які характерні риси клімату Кримського гірсько-лісового ландшафтного краю

4. Охарактеризуйте головні риси вертикальної ландшафтної поясності Кримських гір.

**ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕМ РЕФЕРАТІВ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. Актівський каньйон
2. Антропогенні ландшафти басейну р. Дніпро
3. Антропогенні ландшафти басейну р. Дністер
4. Антропогенні ландшафти басейну р. Західний Буг
5. Антропогенні ландшафти басейну р. Південний Буг
6. Базальтові стовпи Полісся
7. Богуславські граніти
8. Водоспади Буковини
9. Втрачені пороги Дніпра
10. Географічний центр Європи
11. Географічний центр України
12. Гирло Дунаю
13. Гора Говерла – найвища точка України
14. Гранітно-степове Побужжя
15. Деснянські заплави
16. Кам'яні могили у степу
17. Камінне Село на Житомирщині
18. Канівські гори
19. Карадаг
20. Кінбурнська коса
21. Крейдові гори Харківщини
22. Лісополе чи Лісостеп?
23. «Маленька Швейцарія» у Буцькому каньйоні
24. Манявський водоспад
25. Мармурова печера
26. Найбільші озера України
27. Озеро Синевир
28. Оконські джерела
29. Особливості природи річкових долин Причорномор'я
30. Острів Джарилгач
31. Печера Оптимістична
32. Подільські товтри: стародавні рифи на території України
33. Рукотворні озера України: водосховища, ставки, копанки
34. Скелі у Тустані
35. Стільське городище
36. Українські Карпати – перлина Європи
37. Феномен Олешківських пісків
38. Цілинний степ на території України
39. Чи є степи в Україні?
40. Шацькі озера

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байцар А. Крим. Нариси історичної, природничої і суспільної географії : навч. посіб. / Байцар А. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 224 с.
2. Байцар А. Фізична географія України : навч.-метод. посіб. / Байцар А. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – 354 с.
3. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / за ред. О. М. Маринича. – К. : Українська Радянська Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1989. – Т. 1 : А–Ж. – 416 с.
4. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / за ред. О. М. Маринича. – К. : Українська Радянська Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1990. Т. 2 : З–О. – 480 с.
5. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / за ред. О. М. Маринича. – К. : Українська Радянська Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1993. Т. 3: П–Я. – 480 с.
6. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство : навч. посіб. в 2 ч. / Денисик Г. І. – Вінниця : Вінницька обласна друкарня, 2015. Ч. : Регіональне антропогенне ландшафтознавство, 2015. – 332 с.
7. Денисик Г. І. Методичні вказівки до виконання лабораторних, семінарських та самостійних робіт з фізичної географії України / Денисик Г. І. – Вінниця, 2002. – 56 с.
8. Заставний Ф. Д. Географія України / Заставний Ф. Д. – Львів : Світ, 1994. – 472 с.
9. Кілінська К. Й. Фізична географія Карпато-Подільського регіону України : навч.-метод. посіб. / Кілінська К. Й. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. – 232 с.
10. Карта «Ґрунти України». Масштаб 1:1 430 000 / М. І. Полупан, Б. В. Соловей, В. А. Величко. – Х. : ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії ім. О. Н. Соколовського», 2005.
11. Клименко В. Г. Фізична географія України : навч. посіб. / В. Г. Клименко, О. П. Фенько. – Харків, 2013. – 96 с.
12. Клімат України / за ред. В. М. Ліпінського, В. А. Дячука, В. М. Бабіченко. – К. : Вид-во Раєвського, 2003. – 125 с.
13. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-є вид. – К. : Знання, 2006. – 511 с.
14. Мирон І. В. Фізична географія України : методичні рекомендації до виконання практичних та семінарських занять / Мирон І. В. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 67 с
15. Мольчак Я. О. Загальне землезнавство / Я. О. Мольчак, Л. В. Ільїн. – Луцьк : ВДУ «Вежа», 1997. – 250 с.
16. Національний атлас України / голов. ред. Л. Г. Руденко ; голова ред. кол. Б. Є. Патон. – К. : ДНВП «Картографія», 2007. – 435 с.
17. Нетробчук І. М. Фізична географія України : практикум для самостійних та індивідуальних занять / І. М. Нетробчук, С. В.

- Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 58 с.
18. Рельєф України : навч. посіб. / Б. О. Вахрушев, І. П. Ковальчук, О. О. Комлев; за ред. В. В. Стецюка. – К. : Слово, 2010. – 688 с.
 19. Фізична географія України : методичні вказівки до виконання лабораторних робіт та контролю самостійної роботи студентів / А. О. Корнус.– Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – Ч. 1. – 36 с.
 20. Фізична географія України : методичні вказівки до виконання лабораторних робіт та контролю самостійної роботи студентів / А. О. Корнус.– Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – Ч. 2. – 28 с.

Інтернет-ресурси:

1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.zu.edu.ua/>
2. ГЕОГРАФІКА : географічний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geografica.net.ua>
3. Географія. Інтерактивні атласи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://new.osvitanet.com.ua/heohrafiia/>
4. Географія. Інтерактивні карти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://new.osvitanet.com.ua/interactive-maps/>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>
6. Geograf [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.geograf.com.ua>
7. Google Планета Земля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua/intl/uk/earth/>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Зразок оформлення титульної сторінки до звіту
про виконання практичної роботи**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Природничий факультет

Тема **Практична робота №_____**

Виконав:
Здобувач вищої освіти
_____ групи

Перевірив: викладач

Житомир – 20_____

Основні елементи берегової лінії Чорного і Азовського морів

Північно-Західне узбережжя Чорного моря

острів Зміїний	Жебріянська бухта	озеро Сасик (Кундук)
озеро Шагани	озеро Алібей	озеро Бурнас
Будацький лиман	Дністровський лиман	Одеська затока
	мис Великий Фонтан	

Північне узбережжя Чорного моря

Березанський лиман	острів Березань	мис Аджияск
мис Очаківський	Кінбурнська коса	Дніпровський лиман
Ягорлицька затока	п-ів Ягорлицький Кут	Тендрівська коса
Тендрівська затока	озеро Устричне	Каркінітська затока
Джарилгацька затока	Каржинська затока	Каланчацький лиман
Джарилгацька коса	п-ів Денгельтип	п-ів Гіркий Кут
Гірка затока	Широка затока	п-ів Домузгла

Кримський півострів

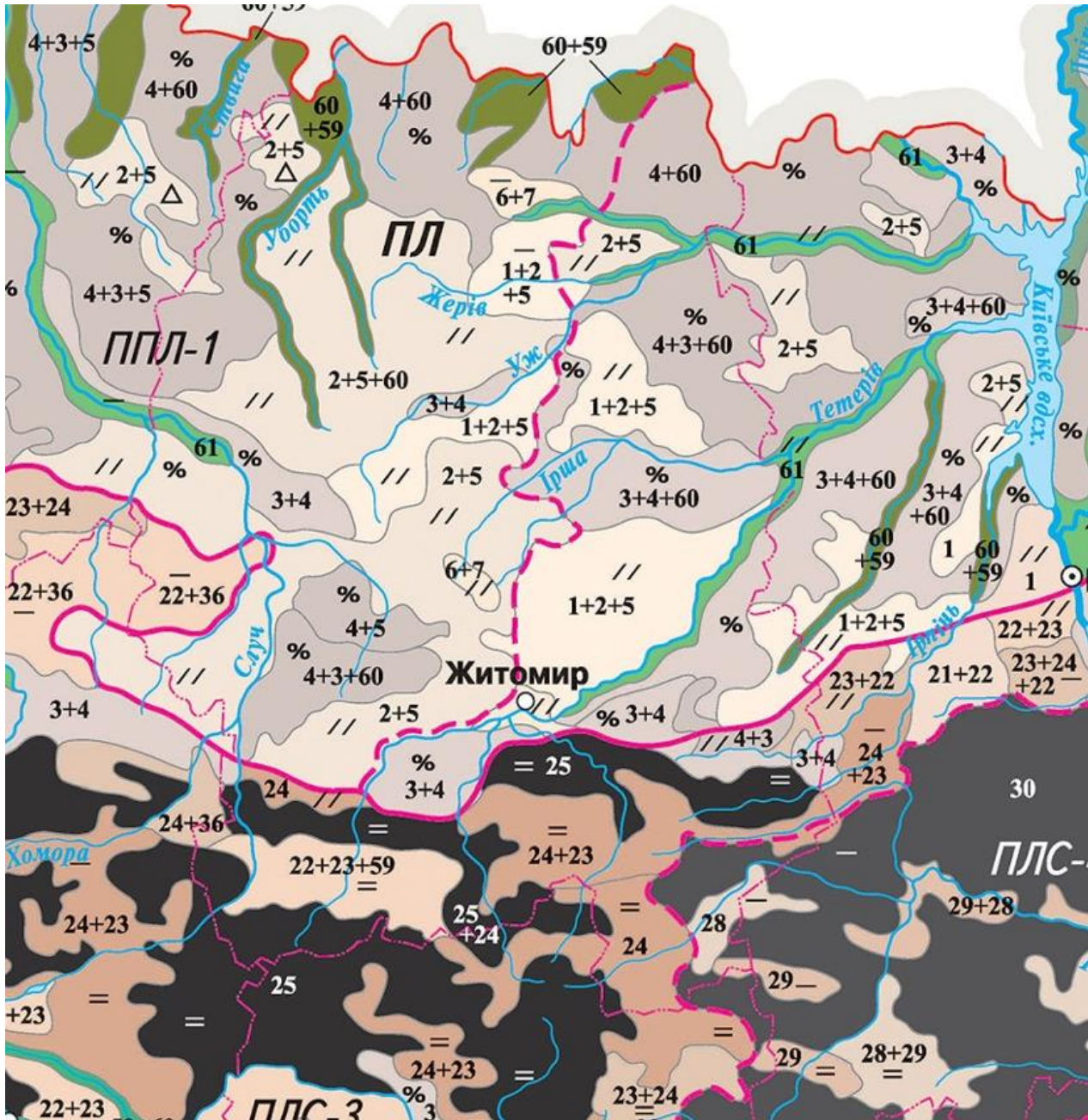
Перекопський перешийок	Перекопська затока	мис Картказак
Чатирлицький лиман	Самарчицький лиман	Сари-Булатська (Лебедина) затока
Лебедині острова	Бакальська коса	мис Піщаний
Бакальська затока	Ярилгацька бухта	Тарханкутський п-ів
мис Прибійний	мис Тарханкут	Караджинська бухта
мис Урет	озеро Донузлав	мис Євпаторійський
Каламітська затока	озеро Сасик	озеро Сакське
озеро Кизил-Яр	мис Лукулл	Гераклейський п-ів
мис Херсонес	мис Фіолент	Севастопольська бухта
Подвійна бухта	Комишова бухта	Балаклавська бухта
мис Айя	бухта Ласпі	мис Сарич
мис Ай-Тодор	мис Аюдаг	Судацька бухта
мис Рибачий	п-ів Меганом	мис Меганом
мис Товстий	Чалкінська бухта	Карадазька бухта
Коктебельська бухта	Тиха бухта	п-ів Кіік-Атлама
Двоякірна бухта	Феодосійська затока	мис Чауда
Керченський п-ів	Керченська протока	мис Опук
мис Фонар	бухта Булганак	бухта Рифів
бухта Морської піхоти	мис Зюк	Казантипський п-ів
мис Казантип	Казантипська затока	Татарська бухта
Мисова бухта	Арабатська затока	Арабатська Стрілка
затока Сиваш	п-ів Чонгар	Тонка протока

Північне узбережжя Азовського моря

Утлюцький лиман	коса Бірючий Острів	Федотова коса
Молочний лиман	Обитічна затока	Обитічна коса
мис Дзензик	Бердянська затока	Бердянська коса
Білосарайська затока	Білосарайська коса	коса Крива
	Таганрозька затока	

Додаток В

Фрагмент мапи «Ґрунти України». Масштаб 1:1 430 000 / М. І. Полупан, Б. В. Соловей, В. А. Величко. – Х. : ННЦ «Інститут Ґрунтознавства і агрохімії ім. О. Н. Соколовського», 2005.

Легенда до мапи «Ґрунти України»

ҐРУНТИ

Зона Полісся (ПЛ)

Підзона Поліська достатньо і сильно зволожена, ГТК v-ix = 1,30-1,50 (ППЛ-1)
Підзона Поліська підвищено і добре зволожена, ГТК v-ix = 1,10-1,30 (ППЛ-2)
На давньоалювіальних, воднольодовикових відкладах і морені:

- 1 Дерново-підзолисті
2 Дерново-підзолисті оглеєні
3 Дернові опідзолені
4 Дернові опідзолені оглеєні
5 Дернові оглеєні

На лесовидних породах:

- 6 Дерново-підзолисті
7 Дерново-підзолисті оглеєні
8 Дернові опідзолені
9 Дернові опідзолені оглеєні
10 Дернові оглеєні

На крейдяно-мергельних відкладах:

- 11 Дернові опідзолені карбонатні
12 Дернові опідзолені карбонатні оглеєні

Зона Лісостепу (ЛС)

Переважно на лесових породах:
Підзона Лісостепова помірно волога і волога, ГТК v-ix=1,50-1,80 (ПЛС-1)

- 13 Ясно-сірі лісові поверхнево оглеєні слабогумуоаккумулятивні
14 Сірі лісові поверхнево оглеєні помірно слабогумуоаккумулятивні
15 Темно-сірі опідзолені поверхнево оглеєні середньогумуоаккумулятивні
16 Чорноземи опідзолені поверхнево оглеєні помірно добрегумуоаккумулятивні

Підзона Лісостепова сильно зволожена, ГТК v-ix = 1,40-1,50 (ПЛС-2)

- 17 Ясно-сірі лісові помірно слабогумуоаккумулятивні
18 Сірі лісові середньогумуоаккумулятивні
19 Темно-сірі опідзолені помірно добрегумуоаккумулятивні
20 Чорноземи опідзолені добрегумуоаккумулятивні

Підзона Лісостепова добре і достатньо зволожена, ГТК v-ix = 1,20-1,40 (ПЛС-3)

- 21 Ясно-сірі лісові слабогумуоаккумулятивні
22 Сірі лісові помірно слабогумуоаккумулятивні
23 Темно-сірі опідзолені середньогумуоаккумулятивні
24 Чорноземи опідзолені помірно добрегумуоаккумулятивні
25 Чорноземи типові помірно високогумуоаккумулятивні

Підзона Лісостепова підвищено зволожена, ГТК v-ix = 1,10-1,20 (ПЛС-4)

- 26 Ясно-сірі лісові низькогумуоаккумулятивні
27 Сірі лісові слабогумуоаккумулятивні
28 Темно-сірі опідзолені помірно слабогумуоаккумулятивні
29 Чорноземи опідзолені середньогумуоаккумулятивні
30 Чорноземи типові дуже добрегумуоаккумулятивні

Підзона Лісостепова зволожена, ГТК v-ix = 1,00-1,20 (ПЛС-5)

- 31 Ясно-сірі лісові дуже низькогумуоаккумулятивні
32 Сірі лісові низькогумуоаккумулятивні
33 Темно-сірі опідзолені слабогумуоаккумулятивні
34 Чорноземи опідзолені помірно слабогумуоаккумулятивні

Підзона Лісостепова помірно зволожена, ГТК v-ix = 0,90-1,00 (ПЛС - 6)

- 35 Чорноземи типові добрегумуоаккумулятивні
36 Лучно-типовочорноземні та у комплексі з чорноземно-лучними і солонцями лучно-чорноземними

Зона Степу Північного (СПн)

Підзона Степова північна недостатньо зволожена, ГТК v-ix = 0,83-0,89 (ПСПн-1)

- 37 Чорноземи звичайні помірно добрегумуоаккумулятивні
38 Чорноземи звичайночорноземні, та у комплексі з чорноземно-лучними і солонцями лучно-чорноземними

Підзона Степова північно-центральна помірно засушлива, ГТК v-ix = 0,76-0,82 (ПСПЦ-2)

- 39 Чорноземи звичайні середньогумуоаккумулятивні
На лесових породах:
40 Чорноземи звичайні середньогумуоаккумулятивні переважно скелетні у комплексі з ксероморфними їх видами на елювій безкарбонатних і карбонатних порід;
41 Чорноземи звичайні середньогумуоаккумулятивні переважно скелетні у комплексі з ксероморфними їх видами на щільних карбонатних породах

Підзона Степова південно-центральна засушлива, ГТК v-ix = 0,68-0,75 (ПСПЦ-3)

- 42 Чорноземи звичайні помірно слабогумуоаккумулятивні

Зона Степу Південного помірно суха, ГТК v-ix= 0,61-0,67 (СПд)

- 43 Чорноземи південні слабогумуоаккумулятивні
На щільних глинах:
44 Чорноземи південні слабогумуоаккумулятивні
45 Чорноземи південні слабогумуоаккумулятивні переважно скелетні та ксероморфні їх види

Зона Степу Сухого (СС)

Підзона Сухостепова суха, ГТК v-ix = 0,52-0,60 (ПССТК-1)

- 46 Темно-каштанові низькогумуоаккумулятивні

Підзона Сухостепова дуже суха, ГТК v-ix = 0,45-0,51 (ПССК-2)

- 47 Каштанові солонцюваті дуже низькогумуоаккумулятивні в комплексі з солонцями каштановими ультра низькогумуоаккумулятивними
48 Лучно-каштанові переважно солонцюваті в комплексі з солонцями лучно-каштановими

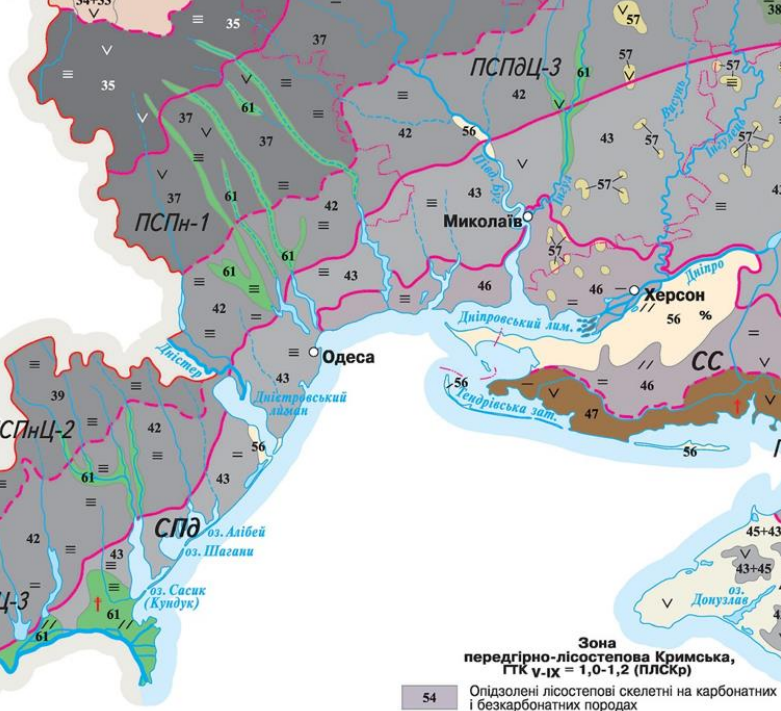
Зона гірсько-лучна Карпатська, ГТК v-ix = 4,0-4,8 (ГЛК)

- 49 Буроземи

Зона лісова буроземна (ЛБ)

Підзона лісова буроземна Карпатська дуже сильно волога і ультраволога, ГТК v-ix = 1,8-3,8 (ПЛБК) і Кримська зволожена, ГТК v-ix = 0,5-1,2 (ПЛБКр)

- 50 Буроземи опідзолені

Підзона лісова буроземна Прикарпатська сильно волога, ГТК v-ix = 1,8-2,0 (ПЛВП), і Закарпатська помірно волога, ГТК v-ix = 1,5-1,8 (ПЛБЗК), і Кримська добре і достатньо зволожена, ГТК v-ix = 1,2-1,4 (ПЛБКр)

- 51 Буроземно-підзолисті поверхнево оглеєні
Підзона лісова буроземна Закарпатська низина, добре і достатньо зволожена, ГТК v-ix = 1,1-1,4 (ПЛБЗКН)
52 Лучно-буроземно підзолисті поверхнево оглеєні

Зона гірсько-лучна Кримська, ГТК v-ix = 1,3-1,5 (ГЛКр)

- 53 Чорноземні

Зона передгірсько-лісостепова Кримська, ГТК v-ix = 1,0-1,2 (ПЛСКр)

- 54 Опідзолені лісостепові скелетні на карбонатних і безкарбонатних породах

Зона ксерофітно-лісова Кримська, ГТК v-ix = 0,4-0,8 (КЛКр)

- 55 Коричневі переважно скелетні
56 Дернові на давньоалювіальних піщаних і зв'язно-піщаних відкладах
Дернові піщані і зв'язно-піщані у комплексі з слабогумуосованими і негумуосованими пісками

- 57 Подові оглеєні, осолоділі та солончакові ґрунти: Лучно-південночорноземні поверхнево-оглеєні, дернові поверхнево-глейові, дерново-поверхнево-глейові осолоділі

Фрагмент схеми регіональної екомережі Житомирської області

Навчально-методичне видання

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Методичні рекомендації
до виконання практичних робіт
для здобувачів вищої освіти
освітньої програми Середня освіта (Географія)
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

Укладачі
Олександр Лаврик
Ірина Кравцова